

NORGES HØYESTERETT

Den 24. juni 2020 ble det av Høyesteretts ankeutvalg med dommerne Normann, Bergh og Østensen Berglund i

HR-2020-1327-U, (sak nr. 20-068053SIV-HRET), sivil sak, anke over dom:

A (advokat Ida Gjerseth
advokat Inger Marie Sunde)

Mot

B (advokat Carl Aasland Jerstad)

C

D (advokat Harald Øglænd)

E

F (advokat Svein Erling Jensen)

avsagt slik

D O M :

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (1) Saken gjelder anke over lagmannsrettens dom i sak om sivile erstatningskrav etter frifinnelse i straffesak.
- (2) A ble i 2017 tiltalt for grov kroppsskade med døden til følge, jf. straffeloven (2005) § 274 første ledd, jf. § 273. Grunnlaget var i tiltalen beskrevet slik:

«Lørdag 31. desember 2016 ca. kl. 04.30, i Xveien 0 i Y, slo han G en eller flere ganger i hodet med knyttet hånd, slik at G ble påført sårskade på venstre side av pannen, en større underhudsbldning samt hjernehinneblødning (subaraknoidalblødning). G døde som følge av hjernehinneblødningen søndag 1. januar 2017.»
- (3) Ved Dalane tingretts dom 8. desember 2017 ble A dømt etter tiltalen. Han ble også dømt til å betale erstatning for økonomisk tap og oppreisningserstatning til de etterlatte etter G.
- (4) A anket dommen til Gulating lagmannsrett. Ved lagmannsrettens dom 28. juni 2018 ble han dømt i samsvar med tiltalen og til å betale erstatning for økonomisk tap og oppreisningserstatning.

- (5) Lagmannsrettens dom ble opphevet ved Høyesteretts dom 29. november 2019, HR-2018-2281-A. Grunnlaget for opphevelsen var at Høyesterett mente rettsbelæringen som lagmannen ga lagretten, inneholdt feil som kunne antas å ha virket inn på dommens innhold, jf. straffeprosessloven §§ 368 og 343 første ledd. Høyesterett kom til at det var så nære prosessuelle bånd mellom straffekravet og de sivile kravene at opphevelsen også måtte få virkning for de sivile kravene.
- (6) Gulating lagmannsrett behandlet etter dette straffesaken på nytt. Som følge av opphevelsen av lagretteordningen skjedde denne behandlingen med meddomsrett. Lagmannsretten avsa 29. mars 2019 dom med slik domsslutning:
- «1. A, født 00.00.1972, dømmes for overtredelse av straffeloven (2005) § 271 til en straff av fengsel i 60 – seksti – dager, hvorfra går 34 – trettifire – dager for varetekt, jf. straffeloven (2005) § 83.
 2. A, født 00.00.1972, frifinnes for de sivile kravene som er reist i saken.
 3. Ansvar for saksomkostninger idømmes ikke.»
- (7) A ble ved denne dommen frifunnet for tiltalen om grov kroppsskade. Lagmannsrettens flertall fant det ikke bevist at A hadde slått G i hodet med den følge at G døde. Han ble imidlertid dømt for kroppskrenkelse bestående i ett eller noen få slag mot Gs kropp med moderat styrke.
- (8) Et mindretall, bestående av én av meddommerne, fant grunnlag for å domfelle i samsvar med tiltalen. En annen meddommer stemte for domfellelse for kroppsskade, men fant ikke at de subjektive vilkårene for å domfelle for kroppsskade med dødsfølge var til stede.
- (9) Om de sivile kravene uttalte lagmannsretten i denne dommen:
- «Det følger av lagmannsrettens premisser under skyldspørsmålet at de sivile krav som er fremmet i saken ikke fører frem.»
- (10) Ved lagmannsrettens dom 29. mars 2019 ble straffekravet rettskraftig avgjort. Den videre behandlingen av de sivile kravene har derfor fulgt tvistelovens regler.
- (11) De etterlatte etter avdøde G anket lagmannsrettens dom for så vidt gjaldt de sivile kravene.
- (12) Høyesteretts ankeutvalg avsa 28. mai 2019 dom – HR-2019-1009-U – med slik domsslutning:
- «Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, med ankeforhandling oppheves.
- (13) Opphevelsen bygget på at lagmannsrettens domsgrunner ikke ga Høyesterett mulighet for å prøve om lagmannsrettens rettsanvendelse knyttet til de sivile kravene var riktig.
- (14) Etter ny behandling avsa Gulating lagmannsrett 7. april 2020 dom med slik domsslutning:
- «1. A tilpliktes å betale erstatning med kr 1 000 000 – enmillion – til F innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.

2. A tilpliktes å betale oppreisningserstatning med kr 125 000 – etthundreogtjuefemtusen – til F innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
3. A tilpliktes å betale erstatning med kr 500 000 – femhundretusen – til E innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
4. A tilpliktes å betale oppreisningserstatning med kr 125 000 – etthundreogtjuefemtusen – til E innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
5. A tilpliktes å betale erstatning med kr 155 000 – etthundreogfemtifemtusen – til C innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
6. A tilpliktes å betale oppreisningserstatning med kr 125 000 – etthundreogtjuefemtusen – til C innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
7. A tilpliktes å betale erstatning med kr 155 000 – etthundreogfemtifemtusen – til D innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
8. A tilpliktes å betale oppreisningserstatning med kr 125 000 – etthundreogtjuefemtusen – til D innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
9. A tilpliktes å betale oppreisningserstatning med kr 125 000 – etthundreogtjuefemtusen – til B innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.»

- (15) A har anket til Høyesterett over lagmannsrettens bevisbedømmelse, lovanvendelse og saksbehandling.

Partenes syn på saken

- (16) A har i korte trekk gjort gjeldende:
- (17) Hva gjelder bevisanken, er det anført at lagmannsretten ved den nye behandlingen av de sivile kravene ikke har hensyntatt siste dom i straffesaken, som ledet til frifinnelse både for dødsfølgen og erstatning. I straffesaken fra 2019 la lagmannsretten til grunn at forklaringene fra partsnære vitner ikke var forenlig med de sakkyndiges funn på avdøde, mens lagmannsretten i april 2020 la disse forklaringene ukritisk til grunn. Videre la lagmannsretten i straffesaken fra 2019 vesentlig vekt på de objektive funnene på avdøde og den sakkyndige forklaringen om kraft i slagene, uten at dette er kommentert av lagmannsretten i erstatningssaken fra 2020.
- (18) I anken over lovanvendelsen er det i korte trekk anført at lagmannsretten har anvendt et for mildt beviskrav, og at kravene til årsakssammenheng og påregnelighet er anvendt feil.

- (19) Saksbehandlingsanken er begrunnet med at lagmannsrettens domsgrunner er mangelfulle, og det er vist til at uttalelsene kaster skygger over domfellelsen.
- (20) A har lagt ned slik påstand:
- «Prinsipalt:
- Anken tillates fremmet og A frifinnes for samtlige krav.
- Subsidiært:
- Lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves.»
- (21) *De fornærmede* har inngitt tre separate tilsvare med påstand om at anken forkastet.
- (22) *B* anfører at dommen er korrekt.
- (23) I korte trekke er det for bevisanken anført at lagmannsretten hadde et bedre bevisgrunnlag ved denne siste behandlingen av erstatningsspørsmålet. Retten har korrekt vektlagt tidsnære bevis. Ved vurderingen av årsakssammenheng, herunder at slag og voldsutøvelse fra A var en nødvendig betingelse for at hjernehinneblødningen inntraff og at denne forårsaket Gs død, vektlegger lagmannsretten korrekt obduksjonsrapporten og den sakkyndiges forklaring.
- (24) Til anken over lovanvendelsen anføres det at det er riktig beviskrav som er anvendt. Det er alminnelig sannsynlighetsovervekt som er beviskravet ved behandlingen av sivile krav i straffesaker, med unntak av der bevisspørsmålet gjelder et særlig belastende faktum. Lagmannsretten har også korrekt bygget kravet til årsakssammenheng på betingelseslæren. Kravet til påregnelighet er riktig anvendt.
- (25) For anken over saksbehandlingen er det vist til at det i anken ikke er påpekt konkrete mangler ved lagmannsrettens domsgrunner.
- (26) *E og F* har i korte trekk anført at lagmannsretten har foretatt en grundig bevisvurdering. Ved spørsmålet om årsakssammenheng har lagmannsretten forholdt seg til de sakkyndiges konklusjoner. Det forsterkede beviskravet er innfridd. Det foreligger heller ikke saksbehandlingsfeil.
- (27) *C og D* tiltrer i det vesentlige tilsvaret fra B.

Ankeutvalgets syn på saken

Krav om erstatning etter frifinnelse for straff - utgangspunktene

- (28) Lagmannsrettens avgjørelse av de sivile kravene bygger på at A har utøvd vold mot G, og at denne volden førte til at G døde. Dette er det samme faktiske forholdet som utgjorde grunnlaget for tiltalen mot A. Ved lagmannsrettens dom 29. mars 2019 ble A imidlertid ikke dømt for grov kroppsskade med døden til følge, som tiltalen gikk ut på, men for et mindre alvorlig forhold, kroppskrenkelse. Ved den etterfølgende behandlingen av erstatningskravet må det da legges til grunn at han er frifunnet for handlingen som tiltalen gikk ut på.

Ankeutvalget viser i denne sammenheng til HR-2018-1909-A avsnitt 49, der en tilsvarende problemstilling drøftes knyttet til uskyldspresumsjonen.

- (29) Det er sikker rett at frifinnelse for straff ikke sperrer for at samme handling kan medføre erstatningsansvar, jf. HR-2018-2427-A avsnitt 34 med henvisning blant annet til Rt-1999-1363. Samtidig er det på det rene at det gjelder enkelte særlige vilkår for å idømme erstatningsansvar i slike tilfeller. Det er ikke tvilsomt at disse vilkårene gjelder på samme måte enten erstatningskravene behandles som en del av straffesaken, eller, som her, etter at straffesaken er endelig avgjort.
- (30) De særlige vilkårene består i første rekke i at det gjelder et skjerpet beviskrav, og i at tilkjennelsen av erstatning ikke må medføre et brudd på uskyldspresumsjonen som følger av Grunnloven § 96 andre ledd og Den europeiske menneskerettskonvensjon – EMK – artikkel 6 nr. 2.
- (31) Det strengere beviskravet er begrunnet i at det bør gjelde særlige krav for å legge til grunn at en part har opptrådt særlig klanderverdig, se HR-2018-874-A avsnitt 12 med videre henvisninger. For å idømme erstatningsansvar på grunnlag av de samme faktiske handlinger som en person strafferettslig er frifunnet for, må det foreligge *klar sannsynlighetsovervekt*, se Rt-2014-1134 avsnitt 45 og 46 med videre henvisninger til tidligere rettspraksis. Det skjerpede beviskravet gjelder også for spørsmålet om det foreligger årsakssammenheng mellom handlingen og en bestemt følge, herunder dødsfølge, se samme dom avsnitt 47 til 49.
- (32) Grunnloven § 96 andre ledd lyder slik:

«Enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven.»

- (33) Det er ikke grunnlovsstridig eller i strid med EMK å pådømme erstatningskrav etter at skadevolderen er frifunnet for straffekravet, selv om avgjørelsen av det sivile kravet bygger på en annen forståelse av faktum enn straffedommen, se gjennomgangen i HR-2018-1783-A avsnitt 20 til 24. Det stilles imidlertid særlige krav til domsgrunnene i slike tilfeller. De kravene som må stilles, er oppsummert i Rt-2014-705 avsnitt 4, og senere gjengitt i flere avgjørelser, blant annet HR-2018-1909-A avsnitt 55:

«I saker som dette står lagmannsretten overfor den krevende oppgaven det er å gi en tilstrekkelig dekkende begrunnelse for sin avgjørelse av de sivile kravene, samtidig som denne begrunnelsen ikke med rimelighet må kunne oppfattes slik at den – direkte eller indirekte – rokker ved konklusjonen i den frifinnende straffedommen, jf. Rt-2009-1456 avsnitt 28 flg. Om det siste er tilfellet, beror på en vurdering av dommen sett som et hele. Det er da vesentlig at domsgrunnene får frem forskjellene i beviskrav, at man unngår typisk strafferettslig terminologi, at premissene ikke kobles opp mot elementer i straffesaken som for eksempel tiltalebeslutningen eller spørsmålsskriftet til lagretten, og at det uttrykkelig sies at idømmelsen av erstatningsansvaret ikke rokker ved den konklusjon at det ikke er grunnlag for straffansvar. Domsgrunnene må heller ikke ellers etterlate det inntrykk at retten mener det var grunnlag for straffansvar, eller være utformet slik at de i realiteten må lede til den konklusjon at det ikke var grunnlag for frifinnelse, jf. Rt-2008-1292, Rt-2009-1456, Rt-2012-47, Rt-2013-22 og Rt-2014-249.»

Lagmannsrettens domsgrunner

- (34) I den påankede dommen innleder retten sine bemerkninger på følgende måte:

«A ble ved Gulating lagmannsretts dom dømt for kroppskrenkelse under dissens. Kroppskrenkelsen har lagmannsretten beskrevet som at han 'slo ett eller noen få slag mot avdøde. Dette var slag som etter flertallets syn må ha vært av forholdsmessig moderat styrke'. Det heter også at '[e]tter flertallets syn er det usikkert og ikke avklart hvor ett eller disse slag traff avdøde, men at slag traff avdøde finnes bevist'. A er frifunnet for den opprinnelige tiltalen, kroppsskade med dødsfølge. Lagmannsretten behandler nå erstatningssaken.

For å bli erstatningsansvarlig må tre kumulative vilkår være oppfylt. Det må foreligge et ansvarsgrunnlag. Det må foreligge adekvat påregnelig årsakssammenheng mellom den skadevoldende handling og skaden. Skadelidte må som følge av skaden ha blitt påført et økonomisk tap.»

- (35) Både denne innledningen og den senere drøftelsen gir det inntrykk at lagmannsretten foretar en helt selvstendig bevisvurdering –uavhengig av den rettskraftige dommen i straffesaken.
- (36) Etter de innledende bemerkningene som er sitert, kommer lagmannsretten inn på beviskravet. Retten fremhever at i den grad retten i sin bevisvurdering kommer inn på et belastende faktum, oppstilles et skjerpet beviskrav. Deretter siteres imidlertid et avsnitt fra en ren sivil sak – HR-2016-2579-A avsnitt 42. Dette sitatet er ikke egnet til å klargjøre at det i den foreliggende situasjonen gjelder et krav om *klar sannsynlighetsovervekt*.
- (37) I sin videre drøftelse bruker lagmannsretten i stor utstrekning formuleringer som «klart», «klart sannsynliggjort» og «klar sannsynlighetsovervekt». De innledende merknadene skaper imidlertid usikkerhet om dommen bygger på riktig beviskrav. Fordi ankeutvalget uansett finner at lagmannsrettens dom må oppheves, går utvalget ikke nærmere inn på dette.
- (38) Det avgjørende for at lagmannsrettens flertall i dommen 29. mars 2019 ikke fant grunnlag for å dømme A for grov kroppsskade med dødsfølge, er uttrykt slik:

«Lagmannsrettens flertall finner ikke å kunne bygge i avgjørende grad på de vitneforklaringer som inneholder beskrivelser av massive slag fra tiltaltes side, fordi de samme forklaringer lar seg ikke forene med de medisinske funn som er gjort på avdødes kropp. Hvis det var slik at tiltalte et repeterende antall ganger hadde slått avdøde mot ansiktet eller hoderegionene, ville det etter flertallets syn mest sannsynlig vært synlige skader eller merker etter slike slag. Det pekes på at tiltalte var avdøde meget fysisk overlegen med sine ca. 120 kg og en høyde på ca. 190 cm.»

- (39) Flertallet fant det altså ikke bevist at A hadde truffet G med kraftige slag mot hodet.

- (40) I den nå påankede dommen uttaler lagmannsretten:

«Lagmannsretten finner basert på A første politiforklaring og vitneforklaringene det klart sannsynliggjort at A slo flere slag med knyttet hånd mot G, der minst to slag traff G i hodet med den følge at han falt overende på gulvet.»

- (41) Konklusjonen fremkommer etter en omfattende redegjørelse for avgitte forklaringer. Lagmannsretten kommenterer imidlertid verken her eller noe annet sted i dommen at

frifinnelsen for straffekravet bygget på at forklaringene om kraftige slag mot hodet ikke ble ansett å være forenlig med de medisinske funnene.

- (42) Videre i dommen går lagmannsretten inn på obduksjonsrapporten og forklaringer fra de medisinske sakkyndige. Denne drøftelsen gjelder imidlertid årsakssammenhengen – om de slagene som retten allerede har funnet bevist, har ledet til den hjerneblødningen som medførte døden. Rettens behandling av spørsmålet om årsakssammenheng bygger helt ut på det utgangspunkt at fornærmede er truffet av kraftige slag mot hodet.
- (43) Etter ankeutvalgets syn oppfylder lagmannsrettens dom ikke de kravene som må stilles til en dom som tilkjenner erstatning på et faktisk grunnlag som retten i en forutgående straffesak ikke har funnet bevist.
- (44) Slik dommen er bygget opp, innebærer den et klart og vesentlig brudd på uskyldspresumsjonen. Dommen viser ikke til frifinnelsen for den handlingen som var beskrevet i tiltalen, og forskjellen mellom det strafferettslige og sivilrettslige beviskravet klargjøres ikke. Domsgrunnene gir samlet inntrykk av at denne lagmannsretten mener at frifinnelsen for straff er uriktig.
- (45) I anken er brudd på uskyldspresumsjonen ikke uttrykkelig gjort gjeldende som ankegrunn. Ankeutvalget finner ikke grunn til å gå inn på betydningen av dette idet utvalget er kommet til at det uansett foreligger slike mangler ved domsgrunnene at lagmannsrettens dom må oppheves.
- (46) Det sentrale for ankeutvalget er at det blir stående helt uforklart hvorfor lagmannsretten i denne dommen kommer til et annet bevisresultat enn det lagmannsretten, med en annen sammensetning, gjorde ved avgjørelsen av straffekravet. Som påpekt kommer lagmannsretten ikke i noen sammenheng inn på at frifinnelsen for straff bygget på at det ikke var forenlig med de medisinske funnene at A skulle ha truffet med massive slag mot Gs hode. Retten forklarer ikke hvordan eller hvorfor man vurderer dette annerledes enn det ble gjort ved avgjørelsen av straffekravet.
- (47) Ved dette mangler lagmannsrettens dom redegjørelse for en helt nødvendig forutsetning for at lagmannsretten skulle komme til et annet bevisresultat enn ved den tidligere behandlingen. Denne mangelen er av en slik karakter at lagmannsrettens dom må oppheves.
- (48) A har også anket over bevisbedømmelsen, og Høyesterett har full kompetanse i saken. Bevisførselen i Høyesterett er imidlertid middelbar – det vil si at parter og vitner ikke kan forklare seg direkte for retten. Høyesterett vil dermed ikke kunne få et forsvarlig grunnlag for å foreta en ny, fullstendig bevisbedømmelse i saken.

Konklusjon

- (49) Etter dette finner ankeutvalget det enstemmig klart at det foreligger slike feil ved lagmannsrettens dom at den må oppheves, jf. tvisteloven § 30-3 andre ledd bokstav d.

S L U T N I N G

Lagmannsrettens dom oppheves.

Espen Bergh
(sign.)

Kristin Normann
(sign.)

Cecilie Østensen Berglund
(sign.)